

HISTORISCH NIEUWS

De gerestaureerde Spijkerpandjes in de nieuwe Zuidwand

Het is al weer bijna drie jaar geleden dat het gemeentebestuur accoord ging met het plan dat architect Hans Ruijsseenaars ontworpen had voor de 'zuidwand' van de Kerkbrink. *Eigen Perk* heeft in het december-nummer 1995 aan dat plan veel aandacht gegeven (EP 15 jg, nr 4, blz 162-168, dec 1995). Onze vereniging heeft ook altijd sterk gepleit voor een plaats van de Spijkerpandjes in het nieuwe ontwerp, de twee geveltjes van het woonhuis en de werkplaats van de gebroeders Spijker. Deze wagenmakers verwierven immers rond de eeuwwisseling nationale faam, allereerst als bouwers van de Gouden Koets en later als de constructeurs van de beroemde Spijker-automobielen. Zij waren toen weliswaar al naar Amsterdam verhuisd, maar aan de Kerkbrink was het toch allemaal begonnen. Het gaf dan ook grote voldoening dat Ruijsseenaars de restauratie en herbouw van de pandjes in zijn plan had opgenomen.

Nu deze zomer de zuidwand concrete werkelijkheid aan het worden is en ook de Spijkerpandjes weer zichtbaar worden had *Eigen Perk* een gesprek met architect Johan A. Riesener die van de restauratie van de pandjes de leiding kreeg.

Wat is uw rol in dit enorme 'project-Zuidwand' precies?

Ruijsseenaars heeft de eindverantwoordelijkheid voor het gehele project. De Spijkerpandjes nemen daarin een aparte positie in. De huisjes moesten worden afgebroken en zo zorgvuldig mogelijk in de oorspronkelijke staat worden opgebouwd. Dat vereist weer andere kennis en vaardigheden dan een geheel nieuw ontworpen bouwwerk neerzetten. Het is als het ware een deelproject in het grotere geheel en Ruijsseenaars heeft mij als *collega-architect met een grote restauratie-ervaring* (citaat Ruijsseenaars) voor de uitvoering van dit deelproject ingehuurd.

Kunt u die bijzondere kennis en vaardigheden nader omschrijven?

Niet alleen het weder opbouwen van zo'n monu-

ment als de Spijkerpandjes is een klus die jarenlange ervaring vereist, maar ook het beheerst afbreken ervan. Het begint eigenlijk nog voor het afbreken. Dagen ben ik bezig geweest met het op tekening zetten van alle details van de gebouwtjes. Dat is meten, meten en nog eens meten, niet alleen van de lengte, breedte en diepte van de panden maar ook van alle hoeken in en rond de huisjes. De duimstok en het meetlint zijn dan mijn voorname gereedschap! Omdat delen van de gebouwtjes waren ingestort heb ik ook oude foto's nauwkeurig moeten analyseren. Die waterval van gegevens breng ik dan zodanig in kaart dat ik als architect er mijn werktekeningen op kan baseren. Die zijn eerst schaal 1:50, vervolgens 1:20. Bovendien moet ik de oorspronkelijke bouwmaterialen zo goed mogelijk omschrijven. Slechts een deel ervan is doorgaans voor de herbouw bruikbaar.

Was er van de oorspronkelijke Spijkerpandjes nog iets bruikbaar?

Bij de Spijkerpandjes was het houtwerk praktisch geheel vergaan. De ankers waren nog redelijk maar het glas was uiteraard geheel verdwenen. Tijdens de opmeet-periode hebben dieven een groot deel van het lood weggehaald waardoor een stuk van het dak instortte. Dat maakte de zaak niet eenvoudiger. Het daadwerkelijk afbreken was helemaal handwerk. Waar nodig werd van een stuk materiaal de positie gemarkeerd. De stenen zijn schoon gebikt een voor een groot deel nog bruikbaar. We hebben wel wat moeten bijkopen. Oude gevelstenen zijn nog wel te koop en kosten meer dan 60 cent per stuk, twee maal zoveel als de prijs van een nieuwe harde baksteen. Om het oorspronkelijke uiterlijk van de gevel te benaderen is niet alleen het gebruik van authentieke stenen van belang. Minstens even wezenlijk is het metselen met zachte specie, van gelijke hardheid als de stenen. Het hout is voor het uiterlijk minder kritisch. We hebben gekozen voor nieuw vier-duims grenenblokhout. Kort en goed, tijdens het opmeten, het afbreken en het weder opbouwen dient de restauratie-architect veelvuldig op het werk te zijn en voortdurend allerlei beslissingen te nemen. Tijd

Bestektekening van de voorgevels van de Spijkerpandjes, getekend door Johan A. Riesener BNA.

voor diepgaande studies is er dan niet meer want dan ligt de hele boel stil. Kennis en ervaring zijn mijn enige hulpmiddelen. Dat mag je van een niet-gespecialiseerde architect niet verlangen.

Waar hebt u die bijzondere ervaring opgebouwd? Vooral tijdens restauratieprojecten in Amsterdam. Vaak is de uitdaging om een pand niet alleen te restaureren maar het ook geschikt te maken voor een nieuw gebruik in de moderne tijd. Een boeiende opdracht was om de voormalige Oude Remonstrantse schuilkerk uit 1630, nu 'De Rode Hoed', met piëteit voor het verleden om te toveren tot een ruimte die gebruikt kon worden voor iets eigentijds als een TV-uitzending. Dat is scheppend werk! Veel ik geleerd van mijn grote voorbeeld, de Finse architect Alvar Aalto. Het oude en het nieuwe tot een modern en economisch verantwoord geheel te maken. Dat is heden ten dage eigenlijk de opdracht bij elk restauratie-project. In de jaren

na de oorlog was restaureren nog archaïserend en kneuterig. De integratie van het verleden in de stad van de toekomst, dat is de moderne zienswijze. En dat heb ik altijd nagestreefd.

Maar naast creativiteit is kennis van het handwerk erg belangrijk. Dat zat eigenlijk al in mijn studiejaren. Na mijn MTS Bouwkunde heb ik de vierjarige opleiding aan de Academie voor Bouwkunde gevolgd. Dat is een avondopleiding en overdag zat ik op een architectenbureau en liep stage als opzichter op bouwwerken tussen de bouwvakkers! Daar heb ik het vak pas echt geleerd. Je kan natuurlijk ook architect worden via de Technische Universiteit maar ik heb toch het gevoel dat Delft voor restauratie-architecten een minder praktische leerschool is. Praktijkkennis, maar ook liefde voor het vak, daar gaat het om. Niet alleen bij de architect maar ook bij de uitvoerder en de bouwvakkers die het met hun handen waar moeten maken. Die kennis en die liefde nemen helaas af. Het

wordt steeds moeilijker om voor restauratie bewaarde vakmensen te vinden op alle niveaus. En wat gebeurt er met schaarse goederen en mensen? Die worden als maar duurder. Ik zie dat als een grote bedreiging voor het in stand houden en restaureren van onze monumenten. Nu het grote publiek aan monumentenzorg steeds meer belang gaat hechten worden de vakmensen juist schaars en onbetaalbaar.

Heeft de herbouw van de Spijkerpandjes al onder deze ontwikkeling geleiden?

Dat zou ik niet durven zeggen. Het project loopt weliswaar een beetje achter op de planning maar dat komt vooral omdat de steigers van de omringende nieuwbouw ons in de weg zaten. Je kan in dit project overigens goed het verschil zien tussen nieuwbouw en herbouw. Links en rechts van de Spijkerpandjes schiet de nieuwbouw zienderogen uit de grond. Onze restauratie vordert vergeleken daarbij maar moeizaam, steen voor steen met één oog voortdurend op de werktekening. Maar het zal tijdig klaar zijn en met trots zijn eigen plaats in de zuidwand innemen. Ik heb nog maar één belangrijke zorg. De oude foto's geven duidelijk aan dat er vóór de Spijkerpandjes een hekje stond. Dat hekje hoort er helemaal bij en staat ook op al mijn werktekeningen en ook de bestektekening aangegeven. En nu zou daar plotseling geen ruimte voor zijn. Met name de heer Doedens die voor het stratenpatroon verantwoordelijk is maakt tegen dat hek allerlei bezwaren maar daar is het laatste woord nog niet over gesproken!

Hoe ziet u de functie van die twee oude huisjes in het grote geheel?

Het gaat niet om nostalgie! Ruijssenaars heeft getracht om in de Zuidwand iets in te bouwen waarmee de Hilversummers vertrouwd zijn. De geresatureerde Spijkerpandjes zijn bedoeld om de verbinding te leggen met de kleinschaligheid van het verleden, evenals trouwens het Oude Raadhuis en de Grote Kerk. Deze functie staat in wezen los van de door *Albertus Perk* zo gekoesterde historische waarde van de pandjes. Ruijssenaars vindt die link met vroeger zo belangrijk dat hij ook aan de achterkant van de Zuidwand iets vertrouwds heeft laten staan, namelijk het oude 'plastic-fabriekje'. Het was weliswaar ingestort maar hij heeft het weer opgebouwd. Ook dit gebouw dat beslist

geen historische of architectonische waarde vertegenwoordigt dient de Hilversummers met de nieuwbouw te verzoenen. Als je dat doet wordt de nieuwbouw gemakkelijker geaccepteerd in de wijk. Mijn schrikbeeld is de grote, groene kantoorkolos die Van Berkel heeft neergezet in Amsterdam op de hoek van de Nieuwezijds Kolk en de Nieuwezijds Voorburgwal. Die heeft geen aansluiting met de omgeving en past er daardoor helemaal niet. De Spijkerpandjes hebben daarenboven ook een architectonische functie omdat ze de Zuidwand variatie en levendigheid verlenen en met hun herkenbare authentieke gevels aan het geheel een fris accent geven. Zeg nu zelf! Ze komen nu nog beter tot hun recht dan vroeger. Het zijn twee kleine 'bijoutjes in een moderne setting'. Alleen dat hekje, dat moet er komen, temeer omdat het zo terreinbepalend is.

AS